

מלאכה כלל, ואינו דומה לשאר מלאכות שאסורות מהתורה ב'פסיק רישיה'. עפ"י מגיד משנה בדעת הרמב"ם שבת יב, א. עוד בדעת הרמב"ם ובבאור הסוגיא, ע"ש בלחם משנה ובשער המלך באריכות; מאור ישראל שבת מא; שו"ת דובב מירשים ח"ב ל; אור לציון ח"א כה. דוגמאות נוספות לכיו"ב, מלאכות שמטרתן וכוונתן מגדירה את שמן – ע' במובא בשבת קיז. קלג. קמ. קמה.].

ורבנו חננאל מפרש, צירוף זה מדרבנן הוא שאסור, הואיל והיא מלאכה שאינה צריכה לגופה. ואם תאמר, הלא רבי יהודה עצמו מחייב על מלאכה שא"צ לגופה? יש לומר שכשאנו מתכוין ולא ניחא ליה אינו אסור אלא מדרבנן, וכאן אין לו לכהן שום ניהותא בצירוף העשית שאינה שלו, הלכך התיירו במקדש. וכן מפרש הר"ד. ואילו בתוס' ישנים צדדו לאסור בזה. וראה פירוש נוסף בסוגיא, בחדושי הנצי"ב. וע"ע חזון איש או"ח ג, ז; בית ישי סוס"י יא.

'בשר ערלתו אפילו במקום שיש שם בהרת יקוץ. דברי רבי יאשיה. והוינן בה קרא למה ליי? ואמר אביי לרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור'. לאמיתו של דבר גם לרבי שמעון יש לאסור [מהתורה] כי מודה ב'פסיק רישיה ולא ימות' שאסור הגם שאינו מתכוין לקציצת בהרת. אלא שבתחילה אביי לא סבר שמודה רבי שמעון בפסיק רישיה (עפ"י שבת קלג).
על מה שמבואר בגמרא שקציצת הבהרת בשביל המילה 'דבר שאינו מתכוין' הוא – ע' באריכות בשבת קלג.

דף לה

'מאי פרוה – אמר רב יוסף: אמגושא'. יש מפרשים שאותו מכשף בנה לשכה זו על ידי כישוף (כן מובא בפירוש רבי עובדיה מברטנורא מדות ה, ג). ובתוס' יום טוב תמה על כך שיקיימו בקודש בנין הנעשה על ידי כישוף. ופרש בתפארת ישראל שאין הכוונה לכישוף ממש אלא בנאה באומנות נפלאה, להעלות את המים בתוך עובי הכתלים ללא הכר הצינורות, עד שנראה הדבר בעיני הבריות כאילו העלה לשם את המים בכישוף. וכתב המאירי שאותו מכשף היה מישראל [שהנכרים אינם בונים דבר במקדש שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו] ושב בתשובה.
ע"ע לעיל יט.

(ע"ב) 'מאי לאו אחרים חשובין מהן' – בדומה לבגדי זהב שלובש כאשר יוצא מבית קדש הקדשים, החשובים מבגדי לבן שפושט, כן יהיו כל שינויי בגדים של אותו יום למעליותא (תורא"ש, תו"י. וע"ע במרומי שדה).

'כהן שעשתה לו אמו כתונת, לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור. פשיטא...'
ואם תאמר כיון שמוסרה לציבור מה טעם לחלק בין עבודת ציבור לעבודת יחיד?
אכן משמע מדברי הרמב"ם (כלי המקדש ה, ח) שמצד הדין אפשר לעבוד בבגדי יחיד גם בעבודת ציבור, ומה שאמרו 'עובד בה עבודת יחיד' היינו משום שהציבור מקפיד שלא יעבוד הכהן אלא בבגדים הבאים משקלי הציבור (עפ"י לקוטי הלכות [ועיקר הסברה מובאת במשנה-למלך ועוד]. והמשנה-למלך כתב שהרמב"ם פסק עפ"י סוגיות אחרות דלא כסוגיתנו, ולדבריו אפשר לעבוד כל העבודות בבגדי יחיד שמסרם לציבור. וכעין זה במרומי שדה).

ולפי זה מובן מה ששנינו במשנה שאם רצה להוסיף משלו – מוסיף. וכתבו הרמב"ם (בפירושו המשנה) והרב מברטנורא שצריך למסור יפה לציבור – והלא בעבודת ציבור לא התירו להשתמש בשל יחיד הגם שמוסר לציבור? אך לפי האמור מה שלא התירו אינו מפני החשש שמא לא מסרם יפה אלא משום שהציבור חפץ שיעבוד הכהן בכגדים הבאים משקליהם. ואם כן אין כל הקפדה אם יוסיף משלו (עפ"י שער המלך שקלים ד,ו).

והעיר בשער המלך שם שלולא דברי הרמב"ם והרע"ב היה אפשר לומר שאין צורך במסירה לציבור באותה התוספת מאחר ועיקר הבגד בא מהציבור ואין לחוש למה שמוסיף משלו. וכתב שיש לשמוע כן מדברי רש"י (ד"ה ובלבד) שמכך שלא שנו 'בלבד שימסור...' משמע שאין צריך.

ובחזון-איש (קכו,כד) כתב להסתפק בדבר, האם כשמוסיף משלו צריך מסירה לציבור.

'אמרו עליו על רבי ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה ולובשה ועובד בה עבודת יחיד ומוסרה לציבור'. צריך לומר שהוסיף גם על בגדי שחרית, שהרי צריכים שיהיו גאים יותר משל ערבית (חזון איש קכו,כד. ודוחק לומר שכאשר מוסיף משלו יכול לפאר בגדי ערב יותר משל שחרית. 'זבח תודה'). ויש סוברים שאין מדובר כאן אלא בשאר ימות השנה, ו'עבודת יחיד' היינו עבודת קרבנות של יחידים (עפ"י זבח תודה. והביא גם מהמאירי שפירש כן).

'עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה...' – שאין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה (ראשונים).

ראה עוד בהרחבה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ, ג תשל"ב.

'אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיך, חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו...' –

'הנה מוכח מזה דאפילו מי שהוא עני ביותר גם כן חייב לקבוע עתים לתורה. ועוד מוכח מזה דהאדם שאינו יכול ללמוד בעצמו ומוכרח לשכור איזה מלמד לזה והוא איש עני שמוכרח להרויח ממלאכה שעושה בשל אחרים – אף על פי כן צריך לצמצם משכירותו ולחיות בצמצום רב ולשכור אחד שילמדהו תורת ד'.

ואינו דומה להא דאמרינן המבזבו אל יבזבו יותר מחומש – זהו רק לענין צדקה אבל לא לענין תורה שהוא מחויב לידע אותה והיא חייו לנצח, וכל שכן שאינו רשאי לפזר נכסיו על מותרות ויחסר לו על ידי זה ידיעת התורה' (מתוך לקוטי הלכות לבעל החפץ-חיים).

'בכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיך'. ה'טרפעיך' הוא חצי דינר, שלש מעות כסף (כתובות ד.ס).

יתכן שזהו הטעם לכך שהמורדת על בעלה פוחתים לה מכתובתה שבעה טרפעיין בשבת לדברי רבי יהודה (משנה שם סג.) – שזהו שיעור שכר ממוצע של העני, טרפעיך ליום.

'מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא, אמר להן בבקשה מכם הניחוני ואלך ללמוד תורה. אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך...' – ולא אמר להם כי זה הוא – שלא רצה ליהנות מכבוד התורה (מכתב מאלהו ח"א עמ' 87). ומהרש"א פירש לפי שלא היו מאמינים לו שהרי מעולם לא ראוהו, ומפני ביטול תורה לא רצה להתעכב עד שיוודע הדבר.

'להיות עמה לעולם הבא'. 'עולם הבא' בכל מקום ענינו מקום קבלת שכר ולא עונש. ובאמת יוסף נשא בתה ומהם יצא שבט בישראל ומשיח בן יוסף, והוא ראה זאת ברוח הקדש שיצא לו ממנה שושלת גדולה כזו רק לא רצה להיות עמה אפילו לעולם הבא, שאין לאדם להתחבר עם רשעים כלל, אפילו לעשות מצוה (עפ"י צדקת הצדיק מת. וע"ע ישראל קדושים עמ' 126; מי השלוח ח"ב ויקרא ד"ה אדם). יצוין שבשאלות (ברכה) הגרסה 'להיות עמה' – יום הדין.

י"כך היה אומר: אנה השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך... אנה השם כבר נא...' כאשר מתאר התנא את תפילתו של כהן גדול, נוקט 'אנה השם'. וכן גם אנו אומרים בסדר העבודה – מפני שזהו סיפור דברים. ואולם כשמוכרים 'לפני ה' תטהרו' שאמר הכהן אנו מבטאים שם אדנות, אם כי גם אמירה זו היא תאור דברי הכהן – מפני שהוא פסוק מהתורה [וכן בברכת המאורות אנו מתארים שבה המלאכים שאומרים 'קדוש קדוש קדוש ה'...'] ומבטאים שם אדנות, הגם שאינו אלא שבת – מפני שהוא פסוק]. ומאידך כשאומרים את תפילת הכהן הגדול 'הי רצון מלפניך ה' שתהא השנה הזאת... – אנו מבטאים שם אדנות [והב"ח כתב שראוי לומר גם כאן 'השם', אך אין המנהג כן]; – יש לפרש, הואיל ובידוי היה הכהן מבטא את שם המפורש לכך אנו אומרים 'השם' ואין מבטאים אדנות, להורות שהכהן הגדול לא הזכיר אדנות אלא שם הויה, ואולם בתפילה שהיה מתפלל אחר כך היה אומר הכהן שם אדנות לכן גם אנו אומרים כמו שאמר הוא, ואין לחוש לשם שמים לבטלה מפני שבאמירתנו אנו מתעוררים ומתפללים ומכוונים למה שאנו צריכים עת. [תדע, שהרי אנו כוללים בתפילה זו 'שתעלנו בשמחה לארצנו' – והלא הכהן הגדול לא אמר זאת כי ישב בארץ ישראל, אלא שאנו מכניסים מלים אלו כפי הנצרך לנו] (עפ"י ט"ז או"ח תרכא סק"ב).

כבר כתבו רבנו יהונתן ורבנו בחיי (כד הקמח 'כפורים') שלכך התנא מכנה כאן 'השם' – מפני שהכהן היה קורא כמכתבו בשם המפורש. וע' גם בפירושו רבנו אליקים ותו"ט.

ואף על פי שלהלן (לט.) שנה התנא 'לה' חטאת' ולא שנה 'להשם' – לכאורה יש לומר שכאן הקפיד יותר לצטט לשונו של הכהן משום שאמר 'וכך היה אומר' משמע בדיוק, ואילו שם לא ציטט לשונו בדיוק. גם יתכן משום תוספת ה'ל' שהוצרך להוסיף שם, וביטויה משתנה בין השם של קריאה לשם של כתיבה (עפ"י אמת ליעקב).

ועוד נראה, לפי מה שכתב רבנו אליקים שמשמת שמעון הצדיק ולא הזכירו שם המפורש היה הכהן אומר 'אנה בשם', נראה שזהו דוקא בידויים אבל בעליית הגורל היה קורא שם ה' ממש כפי שהיה כתוב בגורל עצמו שאינו אלא כמכריז בקול את הכתוב בגורל, ואף משמת שמעון הצדיק היה אומר באדנות – לכך לא אמר התנא 'לשם' אלא 'לה'. וכך נראה מנוסח סדר העבודה שלנו, שבידויים אומרים 'השם / בשם' – כפי שהיה הכהן אומר לאחר פטירת שמעון הצדיק – ואילו בהגולה אנו אומרים 'לה' חטאת'. וכבר נחלקו האחרונים אם יש לומר כן או 'לשם חטאת' (ע' מג"א וט"ז וש"ע הגר"ז שם). יש מהקדמונים שנהגו לומר 'לפני השם תטהרו' [לא כמנהגנו 'לפני ה'"] – כי גם בזה היה הכהן מזכיר את השם המפורש (ע' להלן לט: ובתוס' ישנים שם בד"ה עשר), לכך אומרים 'השם' ללא הזכרת שם בן ארבע אותיות, להורות שבשם המפורש היה אומר כן (כן דעת רב סעדיה גאון ועוד – מובא בספר מאה שערים לר"צ גאות הלכות יוהכ"פ ובשו"ת הריב"ש ריש; כד הקמח 'כפורים').

ויש דעה הסוברת כשאומר הכהן 'אנה ה' חטאתי...', לא היה מזכיר בשם המפורש אלא בכינויו, וכשהיה מתפלל 'אנה ה' כבר נא... – אז היה מזכיר שם המפורש. ולכן נוהגים החזונים לומר כאן 'אנה בשם' – כלומר בשם המפורש (כן כתב מהר"ל – יוהכ"פ יז. וכ"ה במטה משה תתעו).

ובמקור חיים (תרכא, ד) הקשה על כך שהרי אמרו (להלן לט:): עשר פעמים מזכיר הכהן הגדול את השם המפורש, שלש בכל וידוי.

ומכל מקום אמרו בירושלמי (ב,ו) שבפעם הראשונה אומר 'אנא השם חטאתי...' ובשניה 'אנא בשם כפר נא...' וי"מ (ע' תוי"ט ו,ב) מפני שהראשונה היא קריאה להשי"ת כדי להתוודות לפניו ובשניה הכוונה לומר שבשם הזה יכפר, ולעולם י"ל ששניהם בשם המפורש.

דף לו

טעמים וענינים בדין 'צפון' לעבודת קדשי קדשים

'על ירך המזבח צפונה – ודרשו רז"ל: רוח צפונית אינה מטובבה. וכסא של שלש רגלים אינו עומד ויצטרך רגל רביעי, ולכך הקרבנות רגל העולם, וכן הכתוב אומר (תהלים מח) **הר ציון ירכתי צפון...**

ובפרקי ר' אליעזר: ארבע רוחות נבראו בעולם, מזרח – שמשם האור יוצא לעולם, דרום – שמשם טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין לעולם, מערב – שמשם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וגשמים יוצאין לעולם, צפון – שמשם החשך יוצא לעולם. ורוח צפון בראו ולא גמרו, אמר הקב"ה כל מי שיאמר אני אלוה יבא ויגמור הפנה הזאת' (רבנו בחיי ויקרא א,יא).

'במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת – תלה הכתוב חטאת לשחיטת צפון בעולה, כאילו היה עיקר צפון לעולה, ולמה?

ונראה על פי מה ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה טעם שחיטת צפון בעולה, כי עולה באה על הרהור הלב שהוא במצפון, על כן מקומו בצפון שנגזר שם צפון מפני שהוא במצפון מהחמה כמו שכתב האבן-עזרא. עכת"ד.

אך לפי זה יש להבין מדוע חטאת טעונה צפון, כי חטאת באה על מעשה עבירה נגלית בלי מחשבה לחטא, היפוך העולה?

ונראה על פי שכתבנו במקום אחר שענין השוגג שהזדמן לאיש ישראלי לעבור עליו בלי דעת הוא מחמת שבודאי מכבר השתוקק לאותו דבר, אף שהיה זהיר מלעשותו מחמת ציווי הש"י, מ"מ מאחר שהשתוקק לזה הרי יש לו חיבור לזה הדבר ועל כן מזדמן אליו הדבר הזה לעבור עליו בשוגג, והכפרה היא על מה שהשתוקק אליו כבר, ואם כן שוב הכפרה על שורש החטא שהביאו לזה והיא המחשבה, על כן טעונה גם כן צפון. וזה שתלויה בעולה – להורות כי החטאת נמי הכפרה על הרהור הלב כמו עולה.

האומנם כי לכאורה יקשה על הנחה זו מהא דאיתא בתורת-כהנים (סוף פ' קדושים), לא יאמר אדם אי אפשר לאכול בשר חזיר אלא אפשרי ואבי שבשמים גזר עלי. וידוע דעת הרמב"ם שיצא לחלוק בין העבירות השכליות להשמייעיות. ולדידי הפירוש על פי דברי האבן-עזרא בלאו ד'לא תחמד' שרבים תמדהו איך אפשר שאדם לא יחמוד לדבר יפה ונחמד לעיניו. ונתן משל לזה שהוא כמו שלא יתאוה האיש להיות לו כנפים לעוף למעלה, כי לדבר הנמנע לא יתאוה לו הטבע – ככה צריך איש הישראלי לידע שכל דבר שלא ניתן לו מן השמים לא שייך אליו כלל, כמו כנפים לאיש, ולא יכול לקחתו בתחבולותיו, והוא נמנע ממנו על כן לא יתאוה לו כלל. ודפח"ח. ואף אנו נאמר שכל שכן דבר שאסרה תורה היא עוד יותר נמנע מפחמין לאכילה. ומה שאמרו ז"ל

ב. קטורת של שחר היתה קריבה בין זריקת דם התמיד להקרבת אבריו. לאבא שאול – לאחר הטבת כל הגרות, ולחכמים – קודם הטבת שתי גרות, כאמור לעיל.
של בין הערבים היתה קריבה בין אברים למנחת נסכים (כמנחת הבקר וכנסכו תעשה – מה מנחת הבוקר קטורת קודמת לנסכים, אף מנחת הערב קטורת קודמת להן. ולא הוקשה אלא מנחת הערב אבל אברי הערב אינם כאברי הבוקר, אלא קודמים לקטורת).
נתאחרו עד שאין שהות ביום להקטיר קטורת וגם אברי התמיד – יקטירו קטורת ביום ואחר כך האברים שהרי כשר להקריבם בלילה (עפ"י תוס' ישנים).
ובספר אבני נזר (או"ח כג,א) כתב שחיוב גמור להקטיר האברים ביום, ככתוב תעשה... בין הערבים, אלא שאם עבר ולא הקטיר – מקטירים בלילה (וע"ע במאירי מגילה כ: שעיקר מצות הקטרת האימורים ביום).

נז. כיצד היו מחממים ביום הכפורים את מי הטבילה לכהן גדול שהיה זקוק לכך?

שנינו במשנתנו (לא:): אם היה זקן או אסטניס מחמים לו חמין ומערם לתוך הצונן כדי שתפוג צינתם. ובברייתא אמר רבי יהודה: עששיות של ברזל היו מחמים מערב יוהכ"פ ומטילים לתוך הצונן כדי שתפוג צינתם. [רב ביבי העמיד באופן שהעששיות אינם מצטרפות על ידי הכנסתם למים, ואילו אביי התיר אף בשהגיעו לכדי צירוף, כי אף לרבי יהודה שדבר שאינו מתכוין אסור – כאן מותר מפני שצירוף (עששיות. עתוס) דרבנן וכשאינו מתכוין לא גזרו (כן פרש"י). והתוס' מפרשים שלא אסר רבי יהודה דבר שאינו מתכוין בשבת אלא מדרבנן וכאן לא אסרו כי אין שבות במקדש].
א. הלכה כאביי (לקוטי הלכות).
ב. יש מי שכתב שבטבילה ראשונה שהיתה בחול, לא התירו לחמם את המים (פרי חדש, מובא בחדושי רעק"א). וכבר העירו שבתוס' (בסנהדרין יח) מוכח שגם בטבילה ראשונה מותר.

דף לה

נח. א. אלו בגדי לבן היה לובש הכהן הגדול בעבודת היום ובהוצאת כף ומחתה?

ב. האם רשאי הכהן לעבוד בבגדים פרטיים?

א. בגדי לבן של כהן גדול עשויים מפשתן (בד) משובחים. (התוס' כתבו שלמדים מיתור 'בד' שהם משובחים משל שאר ימות השנה). בשחר היה לובש פלוסין של שנים-עשר מנה – לרבי מאיר, ולחכמים – של שמונה-עשר מנה. ובערב, בהוצאת כף ומחתה, היה לובש פחותים מהם (לכך נאמר ארבע פעמים בד בעבודת השחר); הנדויין של שמונה מאות זוז (– שמונה מנים. עתוס) לרבי מאיר, ולחכמים שנים-עשר מנה. ואם גרע מאלו ולהוסיף על אלו – הרשות בידו, ונוטל מן ההקדש שלשים מנה (לחכמים. ולרבי מאיר: עשרים) בסך הכל.

[אם רצה להוסיף משלו – מוסיף. ורבי ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה].

א. גם כשמוסיף משלו על בגדי ערב, צריך שבגדי שחרית יהיו יפים יותר (עפ"י חזון איש קכו, כד. וכן נקט לעיקר בובח תודה).

ב. הרמב"ם לא כתב שבגדי שחר טובים יותר משל ערב רק כתב שהיו לו שתי כותנות שונות, לשחר ולערב (וכבר עמד על דבריו במשנה למלך כלי המקדש ח,ג).

- ב. אמר רב הונא / שמואל בר יהודה: אחר שכלתה עבודת ציבור, כהן שעשתה לו אמו כתונת, לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור, ואין חוששים שמא לא ימסרנה יפה יפה.
- א. רש"י פירש 'עבודת יחיד' – הוצאת כף ומחתה. והביא פירוש נוסף: מקרא פרשה. והקשה הלא שנו להלן שקורא באצטלית שלו ולא אמרו למוסרה לציבור.
- ב. הרמב"ם (כלי המקדש ה, יז) סתם ולא חילק בין עבודת ציבור לעבודת יחיד. וכתב המשנה-למלך שנראה שפסק [כסוגיות אחרות] שמסירה לציבור מועילה גם בעבודות ציבור. ויש מפרשים שבעצם אין חילוק בין עבודת ציבור ליחיד אלא שאין לעשות כן בעבודת ציבור משום שהציבור מקפיד בדבר (עפ"י לקוטי הלכות).
- ג. כאשר עיקר הבגד בא משל ציבור והכהן מוסיף משלו, יש אומרים שצריך שימסור לציבור את התוספת (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם ורע"ב), ויש חוככים בדבר (ע' שעה"מ שקלים ד, ו; חזו"א קכו, כד).

דפים לה – לו

נט. מה עושה הכהן הגדול לאחר טבילה שניה?

לאחר שטבל בשנית ולבש בגדי לבן וקידש ידיו ורגליו, בא לו הכהן אצל פרו והתודה עליו את כל עוונותיו ועוונות אנשי ביתו. אחר כך מגריל על שני השעירים, מתודה שוב על פרו עליו ועל ביתו ועל כל אחיו הכהנים, וכמו שיפורט להלן בעז"ה.

יש מהראשונים שנוקטים שלדעת רבי שמעון (בשבועות יד.) גם בוידוי ראשון מזכיר את אחיו הכהנים (עפ"י רשב"א וריטב"א א' סם). והתוס' כתבו שאפילו לר"ש הסובר ששני הוידוים מכפרים על הכהנים, לא היה מזכיר בפירוש את הכהנים אלא בשני [אבל בדעתו היה כוללם גם בראשון. ריטב"א].

דף לו

- ס. א. היכן נחשב צפון העזרה לענין שחיטת קדשי קדשים?
 ב. היכן היה מתודה הכהן על פרו?
 ג. מהו נוסח הוידוי של הכהן ביום הכפורים?
 ד. המקריב חטאת אשם ועולה – כיצד מתודה?

א. 'צפון' לענין שחיטת קדשי קדשים; לדברי רבי יוסי ברבי יהודה – מקיר צפוני של מזבח ועד כותל העזרה – כנגד המזבח (רק שם הוא ירך המזבח).

רבי אלעזר ברבי שמעון מוסיף: אף החלק הצפוני שבין האולם ולמזבח (– מערבה למזבח), הגם שאינו כנגד קיר צפוני של המזבח [ולדעת האומר כל המזבח בדרום העזרה, בין האולם ולמזבח ממש אינו צפון אלא מצפון לבין-האולם-ולמזבח. עפ"י גמרא לו].

רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ורגלי ישראל (– מזרחה מכנגד המזבח) של חלק צפוני. הכל מודים שלפנים מבית החליפות פסול, כלומר מצפון לאולם וממערבו (לפי שאינו רואה את המזבח משם. רש"י).

[סתם משנתנו המכשרת שחיטת הפר בין האולם ולמזבח, דלא כרבי יוסי ברבי יהודה].